

Els indis en el pensament barroc

Quan els europeus es van trobar amb els indis americans, la filosofia va haver de donar resposta al que semblava una nova naturalesa humana.

Quan els europeus es van trobar amb els indis americans, no els va ser difícil traçar un fil conductor des dels sers híbrids animals-homes de la imatgeria hel·lenística —centaures, esfínx, sirenes...—, fins als salvatges, sàtirs, faunes o dimonis que poblaven el folklore medieval. Com aquests, els indis eren éssers que vivien en els marges de la civilització, i no podien representar més que la naturalesa corrompuda i concupiscent (sant Agustí, Luter...). Així doncs, l'indígena havia de ser destruït, amagat o, en el millor dels casos, domesticat per a ser emprat com a força de treball, que no havia de ser excessiva, si fem cas al parc Bartolomé de las Casas, que els va reemplaçar per robustos homes negres transportats des de l'Àfrica.

La nova naturalesa humana. Quan els continentals van tindre notícies d'aquestes exòtiques gents, van servir també perquè teòlegs, filòsofs i polítics de l'occident cristià redefiniren la naturalesa humana, desbordada per aquests descobriments. L'indi de les Amèriques va ser model per als ecològics caníbals de Montaigne, per a l'home en el seu estat de naturalesa de Hobbes, per a les nobilíssimes salvatges de Lope de Vega i els no menys nobles salvatges de Diderot i Rousseau, per a les sarcàstiques comparacions entre el *yahoo* i l'anglès de Jonathan Swift... Ara bé, què calia fer amb els indis?

Els protestants anglosaxons i holandesos van veure els infeliços indis com l'encarnació del mal; així doncs, els van exterminar o, en algun cas, traslladar en reserves. Una vegada tancats, els van convertir en objectes científics per a la investigació del comportament humà en la seua condició natural, i més tard van justificar cínicament aquest aïllament com la millor manera de no ser contaminats pels pervertits, decadents i corruptes burgesos dels països rics.

Els catòlics de l'imperi hispà, que seguint les passes de Roma havien d'"anar i predicar l'evangeli de l'amor a totes les gents", van lligar més fi i van inspirar dues de les construccions teòriques més sobreixents del barroc espanyol: una en moral, i una altra en literatura.

Els jesuïtes van defensar la moral probabilista enfront del rigorisme luterà i jansenista, en bona mesura per a salvar les ànimes dels indis, els costums dels quals —el canibalisme, la idolatria, la fornicació contra natura...— poblaven el nou imaginari cristià. En no presentar-se en el seu infantil enteniment cap raó per dubtar en l'elecció entre el bo i el pitjor, els pares de la Companyia van convenir la "ignorància invencible" dels indis, la qual cosa els alliberava del pecat mortal per absència de malícia en la seua intenció.

En la representació literària, Calderón de la Barca integra el salvatge en el tràgic procés que condueix l'home fins a la justícia. El salvatge és protagonista de la seua obra excepcional, *La vida es sueño*, en l'arrancada de l'obra i en el seu final. Segimon, un compost d'home i fera, es troba les figures de la civilitza-

EL TEMPS

ció: el seu pare, el rei, rics burgesos, místers que pateixen, criats egoïstes, belles dames... i estableixen un complicat joc de relacions que l'obliguen a calibrar estratègies per a eixir d'aquest estat de naturalesa i de presó, de somni i de confusió, posant a prova el propi món: "Veuré, donant-te mort,/ si és somni o si és veritat", diu a Clotaldo; "Així, per veure-ho si puc, cosa és plana./ que tiraré el teu honor per la finestra", li diu a Rosana. El salvatge no està condemnat en el seu estat, sinó que ha d'actuar i, valent-se del llenguatge (expressió de la pròpia humanitat), podrà comprometre's amb el món fins a personificar al

final de l'obra –i vestit una altra vegada de salvatge–, la justícia i la prudència. El teatre de Calderón mostra que la llibertat s'aconsegueix gràcies a la dialèctica entre el salvatge i el civilitzat.

Si el protestantisme anglosaxó abandonava l'indi al seu mitjà, als seus recursos i a les seues forces, el catolicisme jesuític va voler integrar el salvatge i el que civilitza com una dialèctica de la història. Un dualisme antropològic i filosòfic a què, segons pareix, vam seguir enfrontats.

Fernando Miguel Pérez Herranz
Universitat d'Alacant

El perill d'un sobtat atac planava sobre l'ànim dels primers colons. Aquells poblats aïllats que s'havien assentat prop d'alguna frontera índia resultaven molt vulnerables.

Si el protestantisme anglosaxó abandonava l'indi al seu mitjà, als seus recursos i a les seues forces, el catolicisme jesuític va voler integrar el salvatge i el que civilitza com una dialèctica de la història. Un dualisme antropològic i filosòfic a què, segons pareix, vam seguir enfrontats